

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการจัดการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เพื่อสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการร้องเพลงนักร้องพื้นบ้านวังแกม เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบสานตำนานเพลงนักร้องพื้นบ้านวังแกม และพัฒนาผู้เรียนได้เรียนรู้บนพื้นฐานของสภาพชีวิต เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในการละเล่นพื้นบ้านในท้องถิ่นของตน ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ทำการศึกษาถึงศิลปะการละเล่นพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นจากผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหลักสูตร
 - 1.1 ความหมายของหลักสูตร
 - 1.2 ความสำคัญของหลักสูตร
 - 1.3 องค์ประกอบของหลักสูตร
 - 1.4 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร
2. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม
 - 2.1 ความหมายของการฝึกอบรม
 - 2.2 จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม
 - 2.3 องค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรม
 - 2.4 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม
 - 2.5 การประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรม
3. แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 3.1 จุดมุ่งหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 3.2 หลักการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 3.3 ขอบข่ายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 3.4 เป้าหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 3.5 กรอบความคิดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
 - 3.6 กิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน
 - 3.7 การจัดกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 4.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 4.2 ลักษณะและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 4.3 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น
 - 4.4 แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
5. ความเป็นมาเพลงพื้นบ้าน
 - 5.1 ประวัติความเป็นมาของเพลงพื้นบ้าน
 - 5.2 ประวัติความเป็นมาของเพลงข่อย
 - 5.3 ประวัติความเป็นมาของเพลงข่อยพื้นบ้านวังแกม
6. ความพึงพอใจ
 - 6.1 ความหมายของความพึงพอใจ
 - 6.2 แนวคิดกับความพึงพอใจ
 - 6.3 ความหมายของความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยภายในประเทศ

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร

ในการจัดการศึกษานั้น หลักสูตรเป็นแกนสำคัญในการดำเนินงาน เพราะหลักสูตรเป็นเสมือนแนวทางและเครื่องมือในการจัดการศึกษา ซึ่งได้มีนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของหลักสูตรไว้หลายลักษณะ ส่วนใหญ่มีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

Smith, Stanley and Shores (1957) กล่าวว่า หลักสูตร คือ ลำดับของประสบการณ์ที่มีศักยภาพ ซึ่งจัดขึ้นในโรงเรียนเพื่อวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรมเด็กและเยาวชนให้คิดและกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง

Good (1973) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง ดังนี้

1. เนื้อหาที่จัดไว้ต้องเป็นระบบเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาและเพื่อให้จบชั้นหรือรับใบประกาศนียบัตรในหมวดวิชาสำคัญ เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรพลานามัย
2. คำโครงทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่จะต้องสอนซึ่งโรงเรียนจัดให้แก่เด็กเพื่อให้เด็กมีความรู้จนจบหรือได้รับประกาศนียบัตร เพื่อให้สามารถเข้าศึกษาต่อทางอาชีพต่อไป

3. กลุ่มวิชาหรือประสบการณ์ที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคม ความก้าวหน้าทางวิชาการ ความต้องการของผู้เรียน หลังจากนั้นจึงกำหนดเนื้อหาและประสบการณ์ตามวัตถุประสงค์ต่อไป

Saylor and Alexander (1974) กล่าวว่า หลักสูตร คือ ความพยายามทั้งหมดที่โรงเรียนจัดทำ เพื่อก่อให้เกิดผลที่โรงเรียนปรารถนาในตัวผู้เรียน ทั้งประสบการณ์ภายใน และภายนอกโรงเรียน

Crow and Crow (1980) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับ ทั้งภายใน และภายนอกโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทั้งในด้านร่างกาย สังคม ปัญญา และจิตใจ

Beauchamp (1984) ได้กล่าวถึงขอบเขตความหมายของหลักสูตรว่า อยู่ใน 3 สถานะ คือ

1. หลักสูตรในบางเอกสารที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการ มักจะเป็นแผนงานเพื่อให้บรรลุถึงผลผลิตบางสิ่งบางอย่างที่ต้องการ และแผนงานนี้ประกอบด้วยประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน ซึ่งรวมถึง จุดหมาย กิจกรรม สื่อการเรียนการสอน ข้อกำหนดเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล รวมทั้งกำหนดเวลา หลักสูตรในลักษณะนี้มีหลายระดับ เช่น หลักสูตรระดับโรงเรียน ระดับท้องถิ่น และระดับชาติ เป็นต้น

2. หลักสูตรในฐานะระบบหลักสูตร ซึ่งเป็นขอบเขตการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรประกอบด้วย การจัดการด้านบุคลากร การพัฒนาหลักสูตร การใช้หลักสูตร การประเมินหลักสูตร ดังนั้น ผลผลิตของระบบหลักสูตร ก็คือตัวหลักสูตร

3. หลักสูตรในฐานะศาสตร์แขนงหนึ่งทางการศึกษา เป็นความหมายที่ใช้ในสถาบันการศึกษาระดับสูง ในความหมายของศาสตร์ทางด้านหลักสูตร

อลิวา (Oliva, 1992, pp. 5-6) ได้เรียบเรียงคำนิยามต่างๆ ของหลักสูตร ดังนี้

1. สิ่งที่ใช้สอนในโรงเรียน
2. ชุดวิชาที่เรียน (Set of Subjects)
3. เนื้อหา (Content)
4. โปรแกรมการเรียน (Program of Studies)
5. สิ่งของที่ใช้ในการเรียนการสอน (Set of Materials)
6. ลำดับของกระบวนวิชา (Sequence of Courses)
7. จุดประสงค์ที่นำไปใช้ปฏิบัติ (Performance Objectives)

8. กระบวนวิชาที่ศึกษา (Courses of Study)
9. ทุกสิ่งที่ดำเนินการในโรงเรียน รวมทั้งกิจกรรมนอกห้องเรียน
10. การแนะแนวและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
11. สิ่งการสอนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนที่โรงเรียนเป็นผู้จัด
12. ทุกสิ่งที่กำหนดขึ้นโดยบุคคลในโรงเรียน
13. ลำดับของกิจกรรมในโรงเรียนที่ดำเนินการโดยผู้เรียน
14. ประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละคนซึ่งเกิดจากระบบการจัดการของโรงเรียน

เอกวิทย์ ณ ถลาง (อ้างอิงใน พศิน แต่งจวง, 2537, หน้า 1) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ทั้งหมด ที่จัดให้ผู้เรียนได้เรียนเนื้อหาวิชา เจตคติ แบบพฤติกรรม กิจกรรม สิ่งแวดล้อม ฯลฯ เมื่อประมวลกันเข้าแล้ว ก็เป็นประสบการณ์ที่ผ่านเข้าในการรับรู้ของผู้เรียนถือเป็นหลักสูตรทั้งสิ้น

พศิน แต่งจวง (2537) ได้สรุปความหมายของหลักสูตรเป็น 2 ลักษณะคือ

1. ความหมายในวงแคบ นักวิชาการมองความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรหมายถึง เนื้อหาวิชา และวิชาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้เรียนในแต่ละชั้นว่า ต้องเรียนอะไรบ้าง มากน้อยเพียงใด

2. ความหมายในวงกว้าง นักวิชาการมองความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรหมายถึง ประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนหรือผู้สอนจัดให้ผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ความรู้ เกิดความคิด มีทักษะ เกิดพัฒนาการทุกด้าน และมีเจตคติที่ดี อันจำเป็นต่อการดำรงชีวิต และเมื่อจำแนกเป็นหมวดหมู่ สามารถแจกเป็น 4 กลุ่ม คือ

- 2.1 หลักสูตร หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้น (Everything that happens)
- 2.2 หลักสูตร หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่จัดให้ (Everything that is offered)
- 2.3 หลักสูตร หมายถึง แผนการสอนและวิธีสอน (The planned what and how)
- 2.4 หลักสูตร หมายถึง แผนการสอน (The planned what)

แรมสมร อยู่สถาพร (2538) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง ชุดการเรียนรู้ และประสบการณ์สำหรับเด็กที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการศึกษาโดยครอบคลุมด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดที่นำมาจากความรู้ที่สะสมกันมาและนำมารวมกันเป็นเนื้อหาวิชา เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาสังคมศาสตร์ และวิชาคณิตศาสตร์ เป็นต้น

2. ทักษะที่สำคัญ เพื่อใช้แสวงหาความรู้ต่างๆ ได้แก่ ทักษะทางภาษาซึ่งส่วนมาก ได้แก่ การอ่าน การเขียน การพูด รวมทั้งทักษะการติดต่อระหว่างชาติ และภาษาท่าทาง

3. กระบวนการประเมินและการตัดสินใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับบทบาทของแต่ละบุคคลในสังคม

4. กระบวนการทางสมองหรือความสามารถในการแก้ปัญหา ที่ทำให้เด็กสามารถมองเห็นปัญหา สามารถเปรียบเทียบและหาคำตอบได้อย่างมีเหตุผล

5. ประสบการณ์ด้านสุนทรียภาพ เช่น ศิลปะ ดนตรี และการเต้นรำ ซึ่งเป็นมรดกที่สำคัญของแต่ละชาติ ทำให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันอย่างมีความสุข

กาญจนา คุณารักษ์ (2543) ได้กล่าวถึงหลักสูตรไว้ ดังนี้ หลักสูตร คือ โครงการหรือแผน หรือข้อกำหนดอันประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง กิจกรรมและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ความสามารถและประสบการณ์

จากความหมายของหลักสูตรที่นักวิชาการกล่าวมาสรุปได้ว่า หลักสูตร คือ เนื้อหาวิชาที่โรงเรียนหรือผู้สอนจัดให้ผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียนและจัดให้ต้องเป็นระบบเพื่อให้ผู้ศึกษาได้ศึกษาหรือแผนที่จัดขึ้นเพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาทั้งนี้เพราะหลักสูตรเป็นเครื่องมือในการแปลงจุดมุ่งหมายและนโยบายทางการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติ หรือบางครั้งมีผู้เปรียบหลักสูตรเป็นเสมือนหางเสือที่คอยกำหนดทิศทางในการเรียนการสอนเพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2538) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้คือ

1. หลักสูตรเป็นแผนและแนวทางในการจัดการศึกษาของชาติให้บรรลุตามความมุ่งหมายและนโยบาย

2. หลักสูตรเป็นหลักและเป็นแนวทางในการวางแผนวิชาการ การจัดและการบริหาร การศึกษาการสรรหาและการพัฒนาบุคลากร การจัดวัสดุอุปกรณ์ นวัตกรรมการเรียนการสอนงบประมาณ อาคารสถานที่ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความคิดหวังของหลักสูตร

3. หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการควบคุมมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาและคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของประเทศ และสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

4. หลักสูตรจะกำหนดความมุ่งหมาย ขอบเขตของเนื้อหา แนวทางการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน แหล่งทรัพยากรและการประเมินผลสำหรับการจัดการศึกษาของคุณและผู้บริหาร

5. หลักสูตรจะเป็นเครื่องบ่งชี้ทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพและ สอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาสังคมของประเทศ

มนสิข สิริทธิสมบุรณ์ (อ้างอิงใน ถนนอมรรณ ประเสริฐเจริญสุข, 2544, หน้า 5) ให้เหตุผลของความสำคัญของหลักสูตรไว้หลายประการ ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นเสมือนเป้าหมายลอมพลเมืองดีและมีคุณภาพ ประชาชนจะมีลักษณะและ คุณภาพอย่างไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับการจัดหลักสูตรว่าต้องการให้ผู้ผ่านหลักสูตรเป็นอย่างไร หลักสูตร จึงเสมือนเป้าหมายลอม

2. หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางในการให้การศึกษา เพราะหลักสูตรจะบอกให้ ทราบว่าการจัดการศึกษานั้นมุ่งหวังจะให้บรรลุวัตถุประสงค์อะไรบ้าง ในการที่จะบรรลุ วัตถุประสงค์นั้นจะต้องจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์อย่างไร และจะใช้อะไรเป็นเครื่องแสดงว่า ได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3. หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการศึกษา หลักสูตรจะเป็นเกณฑ์มาตรฐานให้ทุกสถาบัน ที่จัดขึ้นด้วยวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน เช่น โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา ฯลฯ ได้จัดการศึกษาให้เป็นระเบียบแบบแผนที่เป็นมาตรฐานเดียวกันในการดำเนินการเรียนการสอน หรือให้มีมาตรฐานในการจัดการศึกษาเหมือนกัน

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตร ดังนี้

1. ความสำคัญของหลักสูตรต่อการศึกษา การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาคนให้มี คุณธรรม ความรู้และประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง ช่วยทำให้คนมีการพัฒนาชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น เพื่อนำความเจริญและคุณประโยชน์สู่ตนเอง สังคม และประเทศชาติ ด้วยเหตุนี้การศึกษาจึงเป็น หน้าที่ของรัฐโดยตรง และจะต้องจัดการศึกษาในระดับต่างๆ อย่างดีที่สุด อย่างไรก็ตามในการจัด การศึกษาแก่เยาวชนและประชากรของประเทศนั้นจะต้องมีแนวทางในการจัดการศึกษาที่ให้ เยาวชนในแต่ละวัยและแต่ละระดับการศึกษา ได้รับการศึกษาทัดเทียมกัน และบรรลุจุดหมาย ที่กำหนดไว้ ดังนั้นจึงต้องมีหลักสูตรเพื่อเป็นแนวทางและเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษาสำหรับ ควบคุมการเรียนการสอนในแต่ละระดับการศึกษา การที่จะทราบว่าการศึกษาระดับต่างๆ จะดี หรือไม่ดี สามารถศึกษาได้จากหลักสูตรการศึกษาในระดับนั้นๆ ของประเทศ เพราะหลักสูตรเป็น เครื่องมือในการแปลงจุดมุ่งหมายและนโยบายทางการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติใน

สถาบันการศึกษาระดับต่างๆ ถ้าประเทศใดมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ คนในประเทศนั้นก็ย่อมมีความรู้และศักยภาพในการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่

2. ความสำคัญของหลักสูตรต่อการสอน หลักสูตรเป็นแม่บทสำคัญต่อการจัดการศึกษา ในทุกระดับและทุกสาขาวิชา หลักสูตรจะระบุสิ่งที่คาดหวังจะเกิดขึ้นกับผู้เรียนและแนวทางในการจัดให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ต่างๆ ตามต้องการ หลักสูตรจึงเป็นเปรียบเสมือนพิมพ์เขียวของแปลนบ้านที่ใช้ในการสร้างบ้าน ส่วนการสอนเป็นกระบวนการหรือวิธีการที่ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้และเนื้อหาวิชา ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายหรือจุดประสงค์ตามที่หลักสูตรระบุไว้ ครูผู้สอนต้องอาศัยหลักสูตรเพื่อช่วยในการสอน โดยศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจ แล้วนำไปแปลงเป็นภาคปฏิบัติหรือการสอน เพื่อให้ได้ผลการเรียนรู้ตามที่คาดหวังไว้

จากความสำคัญของหลักสูตรที่นักวิชาการหลายๆ คนได้กล่าวมา สรุปได้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญทางด้านการศึกษา เมื่อมนุษย์ได้รับการศึกษาแล้วจะสามารถพัฒนาตนให้มีคุณภาพชีวิตตามประสบการณ์ที่ได้รับ เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างเข้มแข็ง นำความรู้ความสามารถของตนเองพัฒนาประเทศได้เจริญก้าวหน้า นอกจากนี้มีความสำคัญต่อการสอน เพราะหลักสูตรเป็นตัวกำหนดการจัดการศึกษาทุกระดับเพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุผลตามสิ่งที่คาดหวัง

องค์ประกอบของหลักสูตร

นักการศึกษาได้ให้แนวคิดถึงองค์ประกอบของหลักสูตรได้ ดังนี้

ธำรง บัวศรี (2531, หน้า 7) กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญประกอบด้วย

1. จุดหมายของหลักสูตร
2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์
4. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
5. วัสดุ อุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอน
6. การประเมินผล

รุจิรุ ภู่อาระ (2545) ได้ให้ความหมาย ขององค์ประกอบของหลักสูตร หมายถึง ส่วนที่อยู่ภายในและประกอบกันเข้าเป็นหลักสูตร เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ความหมายของหลักสูตรสมบูรณ์ เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน การประเมินผล และการพัฒนาหลักสูตรไปด้วย

นักการศึกษาได้ให้แนวคิดถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ ดังนี้

Ralph Thler (1949) กล่าวว่า โครงสร้างหลักสูตรมี 4 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมาย (Educational Purpose) ที่โรงเรียนต้องการให้ผู้เรียนเกิดผล

2. ประสบการณ์ (Educational Experience) ที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อให้จุดมุ่งหมาย บรรลุผล

3. วิธีการจัดประสบการณ์ (Organizational of Educational Experience) เพื่อให้การสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. วิธีการประเมิน (Determination of What to Evaluate) เพื่อตรวจสอบจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

Hilda Tada (1962) กล่าวถึงองค์ประกอบหลักสูตร 4 องค์ประกอบ คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป และวัตถุประสงค์เฉพาะ
2. เนื้อหาและจำนวนชั่วโมงสอนแต่ละวิชา
3. วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. วิธีการประเมินผล

พศิน แดงจวง (อ้างอิงใน กุหลาบ นาคำ และคณะ, 2547, หน้า 10) กล่าวว่า หลักสูตร หรือสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ น่าจะประกอบด้วย

1. หลักการ
2. วัตถุประสงค์
3. เนื้อหา หรือปัญหาที่จะเรียนรู้
4. กิจกรรม วิธีการเรียนหรือการสอน
5. สื่อ วัสดุ และเอกสารประกอบหลักสูตร
6. วิธีการวัดผล และประเมินผล

จากข้อสรุปของนักการศึกษาในการกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรข้างต้นสามารถสรุปองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร ได้ดังนี้

1. จุดมุ่งหมาย ได้แก่ จุดหมายของหลักสูตร วัตถุประสงค์ทั่วไป วัตถุประสงค์เฉพาะวิชา จุดประสงค์การเรียนการสอน
2. เนื้อหาและประสบการณ์ ซึ่งจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะ เจตคติ และเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมาย
3. กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ควรมีลักษณะเป็นกระบวนการ
4. การนำหลักสูตรไปใช้ มุ่งไปที่การแปลงหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอนในระดับโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้

5. การประเมินผล ประกอบด้วย การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนและการประเมินผลหลักสูตร

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรใดๆ ก็ตามจะต้องพิจารณาไปตามโครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตร เป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตร แนวคิดจะมีความแตกต่างกันไปในรายละเอียดขึ้นอยู่กับผู้เสนอความคิดการพัฒนาหลักสูตร ดังเช่น

ราล์ฟ ไทเลอร์ (อ้างอิงใน สงัด อุทรานันท์, 2523, หน้า 36) ได้เสนอรูปแบบของการพัฒนาหลักสูตรโดยตั้งเป็นคำถาม 4 ข้อ ดังนี้

1. มีวัตถุประสงค์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนจะต้องให้เด็กได้รับ
2. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้าง ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์เหล่านี้
3. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาแหล่งนี้ให้มีประสิทธิภาพได้อย่างไร
4. จะพิจารณาได้อย่างไรว่าวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้นั้นได้บรรลุแล้ว

Hilda Taba (อ้างอิงใน ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539, หน้า 19) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่

1. วินิจฉัยความต้องการ สัมรวจสภาพปัญหา ความต้องการ และความจำเป็นต่างๆ ของสังคมและผู้เรียน
2. กำหนดจุดประสงค์ให้ชัดเจนหลังจากที่ได้วินิจฉัยความต้องการแล้ว
3. คัดเลือกเนื้อหาสาระ จุดประสงค์ที่กำหนดแล้วจะช่วยในการเลือกเนื้อหาสาระ เนื้อหาสาระที่เลือกนี้ นอกจากจะต้องให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ วย และความสามารถของผู้เรียนแล้ว เนื้อหาสาระยังต้องมีความเชื่อถือได้และสำคัญต่อการเรียนรู้ด้วย
4. จัดเนื้อหาสาระ เนื้อหาสาระที่เลือกได้ยังต้องจัดโดยคำนึงถึงความต่อเนื่องและความยากง่ายของเนื้อหา วุฒิภาวะ ความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน
5. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ ครูผู้สอนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและจุดประสงค์ของหลักสูตร
6. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ ประสบการณ์การเรียนรู้ควรจัดโดยคำนึงถึงเนื้อหาสาระและความต่อเนื่อง
7. กำหนดสิ่งที่จะประเมินและวิธีการประเมินผล ตัดสินใจว่าจะต้องประเมินอะไร เพื่อตรวจสอบผลว่าบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่และกำหนดด้วยว่าจะใช้วิธีประเมินผลอย่างไร ใช้เครื่องมืออะไร

ดังนั้นจึงสรุปกระบวนการพัฒนาหลักสูตร คือ การศึกษาสภาพที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของหลักสูตรในด้านต่างๆ แล้วนำมากำหนดเป็นรายละเอียดของตัวหลักสูตร มีขั้นตอนการนำไปใช้ การวัดและการประเมินผล รวมทั้งการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรหลังจากการผ่านขั้นตอนต่างๆ มาแล้ว เพื่อให้ได้หลักสูตรที่สมบูรณ์

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

ความหมายของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาบุคคล โดยมีวิธีเฉพาะของตนเอง นักวิชาการได้ให้ความหมายของการฝึกอบรมไว้หลากหลายเช่น

เป็รื่อง กุมุท (2520) การฝึกอบรม คือ โปรแกรมการศึกษาที่ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อใช้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรมทางการศึกษา อันจะเป็นทางที่ช่วยให้เขาสามารถปรับตัวกับงานใหม่ได้ สำหรับผู้ที่ฟังจะเข้าทำงาน และส่วนผู้ที่ทำงานอยู่แล้ว การฝึกอบรมจะช่วยให้เขาเกิดความรู้ ทักษะ ทศนคติ อันเป็นเป้าหมายของการเข้าฝึกอบรมนั้น ตลอดจนช่วยให้บุคคลนั้นมีความสามารถเพิ่มพูนความสามารถขึ้น

สมพงษ์ เกษมสิน (2523) สรุปความหมายของการฝึกอบรมว่า การฝึกอบรม หมายถึง กรรมวิธีต่างๆ ที่จะเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ เพื่อให้คนในหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง สามารถปฏิบัติหน้าที่อยู่ในความรับผิดชอบได้ดียิ่งขึ้น

ฐีระ ประवालพุกษ (2537) กล่าวว่า การฝึกอบรม คือ กระบวนการหรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิด หรือ เพิ่มพูน ปรับปรุงความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจ (Understanding) ทักษะความชำนาญ (Skill) และเจตคติ (Attitude) อันจะมีผลไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการปฏิบัติการณ์ให้ดียิ่งขึ้น

ประทีป อภิสัทธ์ (2538) กล่าวว่า การฝึกอบรม คือ การทำให้คนเหมาะสมกับงาน ตำแหน่งหน้าที่ อาชีพ (To make people fit for the job)

สมคิด บางโม (2538) การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของบุคคล โดยมุ่งเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และทัศนคติ (Attitude) อันนำไปสู่การยกมาตรฐานการกระทำให้สูงขึ้น

สมชาติ กิจยรรยง และอรจรีย์ ณ ตะกั่วทุ่ง (2539) ได้ให้ความหมายของการฝึกอบรม คือ กระบวนการในการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เสริมสร้างทักษะและแลกเปลี่ยนทัศนคติตามความมุ่งหวังที่กำหนดไว้ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

วิจิตร อวระกุล (2540, หน้า 50) การฝึกอบรม หมายถึง การพัฒนาหรือฝึกฝนอบรมให้บุคคล ให้เหมาะสมเข้ากับงานหรือการทำงาน

ณัติเทพ พิทักษานูรัตน์ (2542, หน้า 2) การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการใช้เทคนิควิธีการที่จะเพิ่มพูนสมรรถภาพการทำงานของบุคลากรที่จะปฏิบัติในองค์กรนั้นๆ ในด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และนิสัยในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น บรรลุเป้าหมาย โดยการนำไปใช้ในทันทีทันใด ให้เกิดผลสำเร็จตามที่วางไว้

จากความหมายดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่จัดขึ้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของบุคคล เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานที่ดียิ่งขึ้นและก่อประโยชน์ต่อหน่วยงานนั้นๆ มากที่สุด

จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมนั้นจะต้องมีจุดมุ่งหมายที่เฉพาะเจาะจงลงไปในแต่ละโครงการ ดังนักวิชาการกล่าวไว้ ดังนี้ (องอาจ พงษ์พิสุทธิบุปผา, 2541, หน้า 35 อ้างอิงใน Wexley & Latham, 1981, p. 4) กล่าวถึงไว้ ดังนี้

1. เพื่อเพิ่มพูนความรู้และแนวคิดใหม่ๆ
2. เพิ่มเพิ่มทักษะความชำนาญและประสบการณ์ในการทำงาน
3. เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสม
4. เพื่อเปลี่ยนเจตคติให้สอดคล้องกับความต้องการขององค์กร
5. เพื่อจูงใจให้บุคลากรได้ปฏิบัติในหน้าที่ให้ดีขึ้น การจัดฝึกอบรมนั้นจำเป็นต้องมี

หลักการฝึกอบรมที่สามารถยึดเป็นแนวทางปฏิบัติได้

จากความมุ่งหมายของการฝึกอบรมพอสรุปได้ว่า เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ให้ดียิ่งขึ้นและสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีของบุคลากรในหน่วย

องค์ประกอบของหลักสูตรการฝึกอบรม

ณัติเทพ พิทักษานูรัตน์ (2542) องค์ประกอบของหลักสูตรการฝึกอบรมประกอบด้วย ส่วนสำคัญ 4 ส่วน คือ

1. วัตถุประสงค์ (Objectives) จะต้องสอดคล้องกับความจำเป็นของการฝึกอบรมและเนื้อหาวิชาที่กำหนดขึ้น อันจะช่วยให้เกิดความสะดวกในการวัดผลและประเมินผล
2. เนื้อหาวิชา (Content) เป็นการกำหนดเนื้อหาสาระให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้โดยพิจารณาถึงลำดับเนื้อหา ความยากง่าย ความจำเป็น หรือประโยชน์ที่จะได้รับ

3. เทคนิคและวิธีสอน (Method) เป็นกระบวนการจัดกิจกรรม หรือยุทธศาสตร์ของการฝึกอบรมในการกำหนดเทคนิค วิธีการ อุปกรณ์ที่จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เกิดการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงหลักของความสนใจ ความสามารถ วุฒิภาวะและเนื้อหาวิชา

4. การประเมินผล (Evaluation) เป็นวิธีสุดท้ายที่จะทำให้ทราบว่า การนำหลักสูตรไปใช้ในการฝึกอบรม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลบรรลุสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ และมีปัญหาอุปสรรคใดที่จะได้นำไปสู่การแก้ไข

จากการศึกษาสรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตรฝึกอบรมมีส่วนที่สำคัญ คือ วัตถุประสงค์ต้องสอดคล้องกับความจำเป็นของการฝึกอบรม เนื้อหาเรียงตามความยากง่ายและประโยชน์ที่จะได้รับ เทคนิคและวิธีสอนเป็นกระบวนการจัดกิจกรรม ที่เตรียมเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เกิดความรู้ การประเมินผลเพื่อให้ทราบว่าหลักสูตรนั้นบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดหรือไม่

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม (Training Curriculum Development)

การอบรมจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวได้ อาจสืบเนื่องมาจากกระบวนการพัฒนาหลักสูตร จึงมีผู้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมไว้ ดังนี้

สุมิตร คุณากร (อ้างอิงใน ฌติเทพ พิทักษ์ษานุรัตน์, 2542, หน้า 55) ได้ให้แนวทางหรือกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 5 ขั้นตอน คือ

1. กำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
2. การเลือก การจัดเนื้อหาวิชาและเทคนิคการฝึกอบรม
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การปรับปรุงหลักสูตร
5. การประเมินผล

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม (John Wilen & Joseph C. Bondi, 1984, p. 3 อ้างอิงใน อภิชาติ เลนะนันท์, 2543, หน้า 43) กล่าวว่า หลักสูตรฝึกอบรมที่ดีต้องมีการกะทัดรัด และชัดเจนใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายต้องระบุพฤติกรรมที่พึงมีความเป็นไปได้สามารถวัดหรือประเมินผลได้ สอดคล้องกับปัญหาจุดประสงค์หลักหรือนโยบายของหน่วยงานที่ตอบสนองจุดประสงค์ของ การฝึกอบรม ผู้ดำเนินการจะต้องเลือกวิเคราะห์ สภาพของสังคมในปัจจุบันพร้อมทั้งวิเคราะห์หลักสูตรเดิม เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาร่วมกับข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ในการพัฒนาหลักสูตร แล้วกำหนดจุดประสงค์วางแผนกำหนดโครงสร้าง เนื้อหาวิชา ทดลองใช้และประเมินผล ปรับปรุงแก้ไข แล้วกำหนดจุดประสงค์ใหม่ (กาญจนา คุณารักษ์, 2540, หน้า 309) ในเรื่องของการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมต้องทำควบคู่ไปกับการฝึกอบรม วงจรหลักสูตรและวิธี

พัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้ (สมคิด บางโม, 2527, หน้า 67-68 อ้างอิงใน ศิริมาศ พงษ์พันธ์ุ, 2543, หน้า 33)

ขั้นตอนที่ 1 การค้นหาความจำเป็นในการฝึกอบรม (Training Needs) เป็นการค้นหาปัญหาเกี่ยวกับทักษะและวิธีสอนของครูซึ่งสามารถแก้ไขได้ด้วยการฝึกอบรม ผู้รับผิดชอบการฝึกอบรมควรสนใจและศึกษาวิเคราะห์อย่างจริงจังในการหาความจำเป็น

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม (Curriculum Construction) ความจำเป็นในการฝึกอบรมครู เป็นตัวบ่งชี้ว่า หลักสูตรฝึกอบรม ควรมีจุดประสงค์อะไรบ้าง ควรกำหนดเป็นรายวิชาหรือรายกิจกรรม หลักสูตรควรที่จะกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมโดยยึดหลักว่าถ้ามีจุดประสงค์เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจ อาจใช้เวลาสั้นๆ ก็ได้ หากมีจุดประสงค์ให้เกิดความชำนาญในด้านการสอนหรือทักษะ อาจต้องใช้เวลามากขึ้นและการทำงานที่ใช้วิธีบรรยายอย่างเดียวย่อมเป็นไปได้และหากการอบรมนั้นมีจุดประสงค์ ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงเจตคติหรือพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรมด้วยแล้ว จะต้องกำหนดระยะเวลาให้นานพอที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะสร้างเจตคติใหม่ได้

ขั้นตอนที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้ (Implementation) คือ การนำหลักสูตรไปทดลองฝึกอบรมจะต้องมีการประเมินผลแต่ละหน่วยด้วยเพื่อให้ทราบว่า หลักสูตรที่กำหนดขึ้นมานั้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถที่นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้มาไปประยุกต์ ใช้ในการสอนของตนเองได้มากน้อยเพียงใด

ขั้นตอนที่ 4 การติดตามการประเมินผลการอบรมเมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมกลับไปปฏิบัติหน้าที่แล้วประมาณ 1 เดือน ควรจะมีการประเมินผลการปฏิบัติการสอนของครูเหล่านั้น โดยวิธีการสังเกตการณ์สอน การสัมภาษณ์ผู้เรียน การจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group) เพื่อให้เราทราบว่าผู้เข้ารับการอบรมได้นำความรู้ จากการที่ได้รับการฝึกอบรมไปใช้ได้มากน้อยเพียงใด มีการเปลี่ยนแปลงเจตคติและพฤติกรรมการสอนไปในทางที่ดีหรือไม่ เพื่อนำผลที่ได้จากการติดตามนี้มาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขต่อไป

จากกระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพอสรุปได้ว่ามีกระบวนการ ดังนี้ การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม การนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้เมื่อพบข้อผิดพลาดให้ทำการปรับปรุงแก้ไขและการประเมินผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรม เพื่อที่จะได้ว่าหลักสูตรฝึกอบรมนั้นมีคุณภาพในการนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้ดี

การประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรม

การประเมินหลักสูตรฝึกอบรม การประเมิน (Evaluation) หมายถึง กระบวนการพิจารณา วิจัยเพื่อให้ทราบว่า การกระทำกิจกรรมหรืองานต่างๆที่เราทำลงไปนั้น เกิดผลอย่างไร โดยการ

สังเกตเก็บข้อมูลเอามาเปรียบเทียบวัดกับเกณฑ์ วัตถุประสงค์หรือมาตรฐานจากนั้นจึงสรุปว่าดีหรือไม่ดี สูงหรือต่ำกว่ามาตรฐานมากน้อยเพียงใดควรปรับปรุงแก้ไขตรงไหนบ้าง

วิจิตร อวระกุล (2540, หน้า 240-242) กล่าวว่า การประเมินผลหลักสูตร ประเมินได้ใน 3 ระยะ

ระยะที่ 1 เป็นการประเมินหลักสูตรก่อนโครงการ ระยะนี้จะเป็นการประเมินหลักสูตรก่อนที่จะนำไปใช้ เมื่อหลักสูตรเสร็จแล้วควรนำมาประเมินหรือตรวจสอบ ว่าดีหรือไม่เพียงใดมีอะไรต้องแก้ไข หรือมีอะไรขาดตกบกพร่องที่ควรปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมเสียก่อน

ระยะที่ 2 เป็นการประเมินหลักสูตรในขณะดำเนินการตามหลักสูตรที่ทำขึ้นว่า ยังมีข้อบกพร่องที่ควรแก้ไข ได้รับ การแนะนำจากเจ้าหน้าที่ ผู้เกี่ยวข้อง ผู้เข้ารับการอบรมหรือวิทยากร

ระยะที่ 3 เป็นการประเมินภายหลังเสร็จสิ้นโครงการแล้วเป็นการประเมินตามปกติเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข

หลักการประเมินหลักสูตรฝึกอบรม เป็นการประเมินเพื่อตัดสินผลของหลักสูตรว่าครอบคลุมเนื้อหา ประเด็นต่างๆ เพียงใดซึ่งปกติจะมีประเด็นที่จะต้องพิจารณา ดังนี้

1. การวิเคราะห์ตัวหลักสูตรหลักเกณฑ์ปฏิบัติ แนวทางการประเมินหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตรโดยดูที่ความมุ่งหมาย เนื้อหาวิชาที่จะนำไปสู่ การบรรลุความมุ่งหมายการจัดวิชา เนื้อหา การจัดประสบการณ์เรียนรู้ว่าถูกต้องหรือไม่ เพียงใด

2. การวิเคราะห์กระบวนการหรือวิธีการนำหลักสูตรไปใช้ว่า นำไปใช้ตรงตามวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ การบริหารโครงการ อุปกรณ์ วิธีการ เจ้าหน้าที่ วิทยากรจะต้องนำมาวิเคราะห์ทั้งหมดเพื่อสรุปผลการประเมินอย่างครอบคลุมถูกต้อง

3. การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องได้รับการทดลองหรือประเมินว่ามีความรู้ความสามารถหรือทัศนคติที่แท้จริงเพียงไร ตรงตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรหรือไม่ อาจทดสอบทางอ้อมจากการสังเกตการณ์ทำงานหรือสอบถามจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้บังคับบัญชา นายจ้าง ว่ามีความเห็น หรือความพอใจเพียงไร

4. แม้ว่าการประเมินหลักสูตรจะได้กระทำอย่างดีแล้วก็ตามในการประเมินไม่ควรละเลยที่จะวิเคราะห์ประสิทธิภาพและวิธีการประเมินผลหลักสูตรอาจมีข้อบกพร่อง อันเกิดจากการประเมินก็เป็นไปได้

สำหรับการประเมินหลักสูตรการฝึกอบรมในทางปฏิบัติ เริ่มตั้งแต่การฝึกอบรมไปจนถึงภายหลังสิ้นสุดการฝึกอบรมไปแล้ว การประเมินผลที่นิยมใช้กัน สมพงษ์ เกษมสิน (2511, หน้า 244 อ้างอิงใน กำธร ไพบูลย์, 2542, หน้า 29) แบ่งไว้ 4 ประเภท ดังนี้

1. วัดผลก่อนและหลัง การวัดผลตอนแรก (Pre – test) เป็นการวัดผลก่อนเริ่มการอบรมกับการวัดผลตอนท้าย (Post – test) หลังเสร็จสิ้นการอบรมและนำผลมาเปรียบเทียบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ของผู้เข้ารับการอบรม
2. การจัดตั้งมาตรฐานในการปฏิบัติงานเพื่อประเมินว่าหลังจากที่ได้รับการฝึกอบรมมาแล้ว มีทักษะในการทำงานสูงขึ้นหรือไม่
3. สังเกตการปฏิบัติงานที่กำหนดเป็นมาตรฐานวิธีนี้ จะกำหนดลักษณะของงานที่สังเกตเป็นมาตรฐานขึ้นแล้วให้คะแนนปฏิบัติหรืออาจสังเกตปริมาณผลผลิตที่ได้จากนั้นจึงนำผลที่สังเกตได้มาเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่กำหนดไว้
4. การสังเกตปฏิบัติงานโดยรวมความแตกต่างจากวิธีที่ 3 ตรงที่งานที่สังเกตเป็นงานรวมไม่ได้แยกออกมากำหนดไว้เพื่อการสังเกตอย่างหนึ่งอย่างใดโดยเฉพาะ แต่ในส่วนวิธีการสังเกตจะดำเนินการแบบเดียวกับวิธีที่ 3

สรุป การประเมินผลหลักสูตรการฝึกอบรม หมายถึง การพิจารณาคุณภาพของหลักสูตรโดยใช้ผลการวัดในแง่มุมต่างๆ ของสิ่งที่จะประเมินนำมาพิจารณาร่วมกัน เช่น หลักสูตรนอกจากนั้นผลของการประเมินยังเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงปัญหาอุปสรรคของการฝึกอบรม

แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544, หน้า 2-5) เป็นกิจกรรมที่ประกอบด้วยรูปแบบกระบวนการวิธีการที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง มีความหมายและมีคุณค่าในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม มุ่งสร้างเสริมเจตคติ คุณค่าชีวิต ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง สร้างจิตสำนึกในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมปรับตัวและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ประเทศชาติและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีดังนี้

1. เพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม
2. เพื่อพัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ โดยมุ่งเน้นเพิ่มเติมกิจกรรมที่ได้จัดให้ผู้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม
3. เพื่อให้เข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เลือกตามความถนัดและความสนใจตนเอง

หลักการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีดังนี้

1. มีการกำหนดวัตถุประสงค์และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม

2. จัดให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความสนใจ ความถนัด และความสามารถผู้เรียนและวัฒนธรรมที่ดั่งาม
3. บูรณาการวิชาการกับชีวิตจริง ให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนตลอดชีวิต และรู้สึกสนุกกับการใฝ่รู้ใฝ่เรียน
4. ใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ฝึกให้คิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์จินตนาการที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตในแต่ละช่วงวัยอย่างต่อเนื่อง
5. จำนวนสมาชิกมีความเหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรม
6. มีการกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายของสถานศึกษา
7. ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการ มีครูเป็นที่ปรึกษา ถือเป็นหน้าที่และงานประจำโดยคำนึงถึงความปลอดภัย
8. ยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม
9. มีการประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรม โดยวิธีการที่หลากหลายและสอดคล้องกับกิจกรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ขอบข่ายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่เกื้อกูล ส่งเสริมการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น ในรูปแบบของการปฏิบัติตามโครงการ/โครงการ ในลักษณะเป็นกระบวนการเชิงบูรณาการโดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรมเป็นพื้นฐาน
2. เป็นกิจกรรมที่สนองความสนใจ ความถนัด ความต้องการของผู้เรียนตามความแตกต่างระหว่างบุคคลในลักษณะชมรม ชุมนุม กลุ่มสนใจ เน้นการให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของวิชาความรู้ อาชีพและการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ตลอดจนเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ
3. เป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกในการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมในลักษณะต่างๆ ให้สามารถจัดการกับชีวิตและสังคมได้ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น มีค่านิยมในความดีงาม มีวินัยในตนเอง มีคุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. เป็นกิจกรรมที่ฝึกการทำงานและการให้บริการด้านต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองส่วนรวม เพื่อเสริมสร้างความมีน้ำใจ เอื้ออาทร ความเป็นพลเมืองดี และรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม

เป้าหมายของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีดังนี้

1. ได้รับประสบการณ์ที่หลากหลาย เกิดความรู้ ความชำนาญ ด้านวิชาการ วิชาชีพและเทคโนโลยี
2. เห็นคุณค่าขององค์ความรู้ต่างๆ และสามารถนำความรู้และประสบการณ์ใช้ในการพัฒนาตนเองและประกอบอาชีพสุจริต
3. รู้จักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีกระบวนการคิด มีทักษะในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมและมีความสุข
4. ค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเอง มองเห็นช่องทางในการสร้างงาน อาชีพในอนาคตที่เหมาะสมกับตนเอง
5. พัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ ค่านิยมที่ดีในการดำเนินชีวิต เสริมสร้างคุณธรรม และจริยธรรม
6. มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ ตลอดจนความเป็นระเบียบ วินัย คุณธรรม และจริยธรรม

กรอบความคิดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย กิจกรรมแนะแนวและกิจกรรมนักเรียน โดยมีผลของการจัดกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 12 ประการ ได้แก่

1. รักและเห็นคุณค่าในตนเอง
2. มีวินัย
3. ประหยัด
4. ซื่อสัตย์สุจริต
5. พึ่งตนเอง อุตสาหะ รักการทำงาน
6. อดทน อดกลั้น
7. กตัญญูกตเวที
8. กระตือรือร้น ใฝ่รู้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
9. เสียสละ เห็นประโยชน์ส่วนรวม
10. ความเป็นประชาธิปไตย
11. รักสามัคคี รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
12. มีพลานามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ

กิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน เป็นกิจกรรมนักเรียนกิจกรรมหนึ่งในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่มุ่งเน้นการเติมเต็มความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อค้นพบความถนัด ความสนใจของตนเอง และพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ

หลักการการจัดกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียนมีหลักการสำคัญ คือ

1. เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความสมัครใจของผู้เรียน โดยมีครูเป็นที่ปรึกษา
2. เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และช่วยกันแก้ปัญหา
3. เป็นกิจกรรมที่พัฒนาผู้เรียนตามสาระที่กำหนดนอกเหนือจากการเรียนการสอน
4. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริม และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน
5. เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษา หรือท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน มีดังนี้

1. พัฒนาความรู้ ความสามารถด้านการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้เกิดทักษะประสบการณ์ ทั้งวิชาการและวิชาชีพตามศักยภาพ

2. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
3. มีสุขภาพและบุคลิกภาพทางด้านร่างกายและจิตใจที่ดี
4. ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศชาติ
5. มีมนุษยสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นในระบบประชาธิปไตย

การจัดกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียน โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ประกอบด้วยกรอบในการพัฒนา 3 ด้านคือ

ด้านที่ 1 การพัฒนาตนเอง ประกอบด้วย ความสนใจใฝ่รู้ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การพึ่งตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง

ด้านที่ 2 การพัฒนาการทำงานและการดำเนินชีวิต ประกอบด้วย ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความประหยัด ความอดุสาหะ

ด้านที่ 3 การพัฒนาการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ประกอบด้วย ความรักสามัคคี ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความกตัญญูกตเวทิตะ ความอดกลั้น ความเสียสละ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พุทธศักราช 2530 พิมพ์ครั้งที่ 11 ได้ให้ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) คือ ความรู้ทั่วไปที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเรา ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ จนเกิดปัญญา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันมาจากความรู้เฉพาะหลายๆ เรื่อง

ธวัช ปุณโณทก (2531, หน้า 40) ได้ให้ความหมายว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบต่อกันมา ทั้งทางตรงคือประสบการณ์ด้วยตนเองหรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้สะสมที่สืบต่อกันมา”

เสนห์ จามริก (2532, หน้า 27) ให้ความหมายไว้ว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง กระบวนการทางปัญญาและความคิด เพื่อแสวงหาองค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งล้วนแสดงให้เห็นถึงกระแสความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างธรรมชาติ จิตใจ พฤติกรรม สังคม มนุษย์ องค์กร วัฒนธรรม ชุมชน เศรษฐกิจ เทคโนโลยีการผลิตและการพึ่งตนเอง”

รัตน์ บัวสนธิ์ (2539) กล่าวว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง กระบวนการปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตของบุคคลซึ่งอยู่ในท้องถิ่น โดยสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปในแต่ละยุคสมัย บุคคลที่สามารถปรับเปลี่ยนแบบแผนชีวิตนี้เรียกว่า ปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่น”

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2536, หน้า 6) อธิบายว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” เป็นสิ่งที่มีขอบเขตกว้างขวาง ลึกซึ้ง หมายถึง คตินิยม ความรู้ ความสันตติ การรู้เท่าทันธรรมชาติของสรรพสิ่งรอบตัวและการเลือกเฟ้นความคิด วิธีการมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างได้ผล เป็นเรื่องของการสั่งสมประสบการณ์มาหลายชั่วคน”

นิพนธ์ กิยาวงค์ (2537, หน้า 45) กล่าวว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถของบุคคลในอาชีพต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นตลอดจนสิ่งต่างๆ ที่มีในท้องถิ่นซึ่งมีส่วนเสริมสร้างการเรียนรู้ของนักเรียนในชุมชน

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (2538, หน้า 248) ได้กำหนดความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านว่า หมายถึง ความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน ซึ่งได้เรียนรู้จากพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ญาติพี่น้องและผู้มีความรู้ในชุมชนซึ่งความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิต เป็นแนวทางหลักเกณฑ์ วิธีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์กับผู้ล่องลับไปแล้วกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และกับธรรมชาติ ความรู้

ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษที่มีการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ในระหว่างการสืบทอดนั้น ได้มีการปรับปรุงประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนเกิดความรู้ใหม่ตามสถานการณ์ทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2545, หน้า 42) กล่าวว่า ภูมิปัญญา คือ ความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรมที่สั่งสมไว้อันเป็นผลจากการปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ (อ้างอิงใน วิมล จิโรจพันธุ์ และคณะ, 2548, หน้า 140) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเรา ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ จนเกิดเป็นปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้หลายๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ในยุคสมัยใหม่ จะช่วยในการเรียนรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมชุมชนและในตัวผู้รู้เอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำไปใช้ ก็จะเป็นที่รู้จักกันเกิดการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนานำไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคสมัยได้

รัตนะ บัวสนธิ (อ้างอิงใน วิมล จิโรจพันธุ์ และคณะ, 2548, หน้า 140) กล่าวถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการทัศน์ของบุคคลที่มีต่อตนเองต่อโลกและสิ่งแวดล้อม ซึ่งในกระบวนการทัศน์ ดังกล่าวจะมีรากฐานคำสอนทางศาสนา คติจารีตประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของในส่วนที่เป็นชุมชนและปัจเจกบุคคล

พิชญ์ เพชรพัชรกุล และคณะ (2550, หน้า 73) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาเฉพาะถิ่นที่ได้คิดค้นขึ้นมาสำหรับใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญา คือ ความรู้ความสามารถของชาวบ้านอันเกิดจากการเรียนรู้ การสั่งสมสืบทอดประสบการณ์มาเป็นเวลายาวนาน รวมทั้งการคิดสร้างระบบความเชื่อที่เป็นผลการใช้สติปัญญาอันชาญฉลาดแก้ปัญหา หรือปรับตัวกับสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติ ทางสังคม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง ปลอดภัย สะดวกสบาย และสงบสุข อาจเป็นความรู้ ความคิดขึ้นเพื่อประโยชน์ส่วนตัวหรือของกลุ่มชนให้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่น และเป็นพื้นฐานของแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่น

ลักษณะและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ความสามารถและทักษะของคนไทยที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรับ ประยุกต์ พัฒนาและถ่ายทอดสืบทอดต่อกันมา เพื่อใช้

แก้ปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เหมาะสมกับยุคสมัย โดยได้มีนักวิชาการหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

สรเชษฐ เวชชพิทักษ์ (2534, หน้า 88-89) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นความจริงของชุมชน การพัฒนาเป็นการทำให้ดีและเจริญงอกงามขึ้น ดังนั้น ในการดำเนินงานทางด้านวัฒนธรรมกับการพัฒนา จึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้ว ฟื้นฟู ประยุกต์และสร้างเสริมสิ่งใหม่บนรากฐานเท่าที่ค้นพบ ซึ่งภูมิปัญญาจะเป็นรากฐานของการพัฒนา

พนิตนาฏ ลัดดาโฆษิต (2535, หน้า 136) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เข้าใจละเอียดลึกซึ้งและถูกต้องตามหลักวิชาการย่อมเป็นผลให้เข้าใจภูมิปัญญาของชาติได้ถูกต้องชัดเจนขึ้น ทั้งสามารถนำภูมิปัญญาไปใช้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรวัฒนธรรมของสังคม และประเทศชาติอื่นๆ ได้อีกด้วย

ประเวศ วะสี (2544, อ้างอิงใน วิมล จิโรจพันธุ์ และคณะ, 2548, หน้า 144) ได้สรุปลักษณะที่สำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ประการ คือ (1) มีวัฒนธรรมเป็นฐาน ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ (2) มีบูรณาการสูงทั้งในเรื่องกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (3) มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง และ (4) เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งที่บรรพบุรุษได้สืบทอดมาสู่ชนรุ่นหลัง มีความเกี่ยวข้องกับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน โดยสะท้อนให้เห็นในรูปของขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามในด้านความเชื่อ ศาสนา ภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรม การละเล่น ดนตรี ตลอดจนถึงชีวิตและความเป็นอยู่ และวิทยาการต่างๆ ซึ่งเป็นมรดกทางปัญญาและเป็นศักดิ์ศรีของคนในท้องถิ่น นอกจากนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังมีส่วนสนับสนุนส่งเสริมการจัดการศึกษาของชุมชน และช่วยเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาชุมชนให้พัฒนาแบบยั่งยืนต่อไปตราบนานเท่านาน

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

พิษณุ เพชรพัชรกุล และคณะ (2550, หน้า 73-74) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชนมีลักษณะเป็นองค์รวม และมีคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของคนไทยซึ่งอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่จะช่วยในการเรียนรู้การแก้ปัญหาการจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนไทย ทั้งนี้ลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งออกเป็น 9 ประเภทคือ

1. ด้านเกษตรกรรม คือ ภูมิปัญญาที่มีความสามารถผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งตนเองในสภาพการณ์ต่างๆ ได้ เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต การรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

2. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม คือ ภูมิปัญญาที่รู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัดและเป็นธรรมชาติ เป็นกระบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ รวมทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

3. ด้านการแพทย์แผนไทย คือ ภูมิปัญญาที่มีความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น ยาที่ทำจากสมุนไพรนำมารักษาโรค การนวดแผนโบราณ การดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ภูมิปัญญาที่มีความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่าชุมชน การทำแนวปะการังเทียม การสืบชะตาแม่น้ำ การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำ เป็นต้น

5. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน คือ ภูมิปัญญาที่มีความสามารถทั้งด้านการสะสมบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน ความมั่นคงให้แก่ชีวิต ความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมทั้งความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน การจัดระบบสวัสดิการบริการต่างๆ ในชุมชน เป็นต้น

6. ด้านศิลปกรรม คือ ภูมิปัญญาที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์ออกแบบผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ เป็นต้น

7. ด้านภาษาและวรรณกรรม คือ ภูมิปัญญาที่มีความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษา ทั้งภาษาถิ่นและภาษาไทยในภูมิภาคต่างๆ รวมถึงด้านวรรณกรรมท้องถิ่นและการจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่างๆ

8. ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี คือ ภูมิปัญญาที่มีความสามารถในการประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญา ความเชื่อ คติชน และประเพณีที่มีคุณค่าให้มีความเหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรมคำสอน การบวชป่า และการประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีต่างๆ เป็นต้น

9. ด้านโภชนาการ คือ ภูมิปัญญาที่มีความสามารถในการเลือกสรร ออกแบบประดิษฐ์ปรุงแต่งอาหารและยาได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่างๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าบริการและส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย รวมถึงการขยายมูลค่าเพิ่มของทรัพยากรด้วย

แนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 16) ได้เสนอแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เป็นเนื้อหาการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

1. สำรวจ ค้นคว้า แหล่งภูมิปัญญาชาวบ้านและคัดเลือกส่วนที่สามารถนำมาใช้เป็นเนื้อหาการจัดการเรียนการสอน หรือใช้ตัวบุคคลที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นวิทยากร
2. ติดต่อวิทยากรเพื่อขอความสนับสนุน
3. กำหนดแผนปฏิบัติงาน ปฏิทินการทำงาน ค่าตอบแทนแก่วิทยากร จัดทำเป็นข้อตกลงหรือระเบียบการที่ชัดเจนร่วมกับวิทยากร
4. จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยความตกลงในข้อ 3 ใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านทั้งในรูปแบบการสอนในชั้นเรียน หรือส่งนักเรียนไปฝึกปฏิบัติงาน
5. ติดตามสนับสนุนการดำเนินงานและประเมินผลการปฏิบัติงาน
6. เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ การปฏิบัติงาน ยกย่องเชิดชูเกียรติประกาศเกียรติคุณ ปราชญ์ชาวบ้านที่สนับสนุนโรงเรียนจนเกิดผลดี

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (อ้างอิงใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542) ได้กำหนดเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยในหลายมาตรา ซึ่งสรุปได้ว่าในการกำหนดให้กระบวนการเรียนรู้ต้องสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทย หลักสูตรต้องมีสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ทุกฝ่ายในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสารและรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน รวมทั้งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการพัฒนาระหว่างชุมชน

จากข้อความดังกล่าวเราจึงนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาได้ โดยได้มีนักวิชาการหลายท่าน ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญา ดังนี้

รัตนะ บัวสนธิ์ (อ้างอิงใน อังกุล สมคะเนย์, 2535, หน้า 35) ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาไว้ 2 วิธี คือ

1. ครูเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเป็นตัวแทนของนักปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งมีหน้าที่ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้รับการกำหนดเป็นหลักสูตรท้องถิ่นแล้ว

2. ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน รวมทั้งทำหน้าที่การประเมินผลการเรียนของนักเรียนด้วย ครูเป็นผู้สนับสนุนอยู่นอกเท่านั้น ทั้งนี้ต้องพิจารณาเงื่อนไขความเหมาะสมในเรื่องเวลารวมไปถึงความสะดวกของนักปราชญ์ชาวบ้าน การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ควรคำนึงถึงความรู้ความสามารถของภูมิปัญญา นำมาใช้ให้เหมาะสมกับพื้นฐานความรู้และงานของภูมิปัญญา จึงควรพิจารณาถึงภาษาที่ภูมิปัญญาที่มีความถนัดเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียนด้วย

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในโรงเรียนประถมศึกษา

1. กำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติงานของโรงเรียนที่มีต่อการสนับสนุนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ เช่น การทำแผนปฏิบัติงาน กำหนดเวลา กำหนดงบประมาณ บุคลากร และสถานที่ที่จะดำเนินงาน

2. การปรับปรุงหลักสูตรให้สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ได้ รวมทั้งมีแนวทางประเมินผลที่ชัดเจน และต้องคำนึงถึงการนำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนไปใช้ได้ในชีวิตจริง

3. การจัดเวลาสำหรับวิทยากรที่จะมาให้ความรู้ และเวลาของโรงเรียนต้องสอดคล้องกัน

4. การนำภูมิปัญญามาใช้ต้องคำนึงถึงสภาพท้องถิ่นเป็นหลัก เพื่อปรับหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นนั้น

5. การสำรวจความต้องการของผู้เรียน เพื่อจะนำภูมิปัญญามาใช้ให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน และจะได้จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย และระดับความสามารถของผู้เรียน

6. การสำรวจแหล่งข้อมูลทั้งที่เป็นตัววิทยากร สื่อและอุปกรณ์ที่นำมาใช้

7. การสำรวจถึงความพร้อมของสถานที่ที่จะใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้มีความเหมาะสมกับลักษณะของภูมิปัญญานั้นๆ ซึ่งอาจจะเป็นโรงเรียน หรือสถานที่ประกอบอาชีพในชุมชนได้

ความเป็นมาเพลงพื้นบ้าน

ความเป็นมาของเพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้าน เป็นการแสดงพื้นบ้านของไทย ที่ประวัติเก่าแก่ยาวนานตั้งแต่สมัยอยุธยา เป็นอย่างน้อย เป็นการแสดงที่แอบแฝงไว้ซึ่งความสนุกสนาน คารมคมคาย ปฏิพาน ไหวพริบ ฉับไว มีเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ เป็นการกระตุ้น จุดประกายอารมณ์ของผู้เล่นและผู้ฟัง เป็นการสร้างบรรยากาศในการเล่น และการมีการร่ายรำประกอบการร้อง การรำ จะไม่อ่อนช้อย ไม่ประณีตมากมาย แต่ฉาบไว้ด้วยเอกลักษณ์ บริสุทธิ แจ่มใส ของท้องถิ่น

สังคมไทยในอดีต เป็นสังคมเกษตรกรรม สังคมชาวนา จะมีการร่วมแรง ร่วมใจในการทำงาน ช่วยเหลือเจือจางกัน จนเป็นประเพณีพื้นบ้าน “ลงแขก” หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “เอาแรง” ประเพณี “ลงแขก” หรือ “เอาแรง” เป็นประเพณีของไทยที่คนไทยแสดงถึงความสามัคคี ร่วมกันทำงาน เมื่อบ้านใดมีงานก็จะไปช่วยกันทำงานให้แล้วเสร็จ โดยไม่คิดค่าแรง เช่น ทำนา มีการดำนาชาวบ้านก็จะช่วยกันไปดำนาในแต่ละบ้านหมุนเวียนกัน ด้วยลักษณะของคนไทยอย่างหนึ่ง เป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน ได้มีการเรียบเรียงถ้อยคำให้สละสลวย ในระหว่างทำงานได้มีการผ่อนคลายความเหนื่อย ก็จะมีการพูดคุย หรือร้องให้เป็นจังหวะเพิ่มความสนุกสนานลิ้มความเหนื่อยและทำงานอย่างมีความสุข

เนื้อร้องของเพลงพื้นบ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องผู้ชายเกี้ยวผู้หญิง ผู้หญิงตอบข้อซักถาม หรือว่าผู้ชายให้เจ็บๆ เท่านั้น การว่ากล่าวกันจะไม่โกรธกัน มาในตอนหลังคิดแยกแยะ การร้องเพลง ให้เป็นบทต่างๆ เช่น ลักหาพานี่ ซิงซู้ ตีหมากผั่ว เป็นต้น เพลงพื้นบ้าน ในประเทศไทยเห็นจะมีหลายชนิดที่รู้จักหรือพบหลักฐานคือ

เพลงโคราช	เพลงเรือ	เพลงฉ่อย	เพลงเกี่ยวข้าว	เพลงเทพทอง
เพลงสงฟาง	เพลงอีแซว	เพลงพิชสูสาน	เพลงเดินรำ	เพลงรำเคียว
เพลงพวงมาลัย	เพลงชาวไร่	เพลงระบำ	เพลงบ้านนา	เพลงปรบไก่
เพลงสรวรรค์	เพลงพาดควาย	เพลงชาวเหนือ	เพลงชาวใต้	เพลงแอ้วแคน
เพลงแอ้วซอ	เพลงดวงดอกไม้	เพลงล่องโขง	เพลงบอก	เพลงกำพริต ฯลฯ

ความรู้เรื่องการละเล่นเพลงฉ่อย

เพลงฉ่อย เป็นเพลงพื้นเมือง ที่ไม่ทราบต้นตอว่าเกิดจากจังหวัดอะไร เป็นการละเล่น เพลงพื้นเมืองที่แพร่หลายมากที่สุดเพลงหนึ่ง มีคนร้องเล่นกันอย่างกว้างขวาง ไม่มีเครื่องดนตรี ประกอบการร้องนั้น มีแต่การปรบมือเป็นการให้ประกอบจังหวะอย่างเดียว แต่ส่วนภายหลังเขาเอา “กรับ” มาตีด้วย การแต่งตัวนั้น ชายหญิงนุ่งผ้าโจงกระเบน ใส่เสื้อคอไทย คอกกลมกระดุม 3 เม็ด

มีผ้าขาวม้าเคียนพุง ส่วนหญิงใส่เสื้อสบายๆ แต่มีสไบเฉียง ทุกครั้งและขาดมิได้ เวลาเขียนควิ
ใช้ผงถ่านกากมะพร้าว

เพลงฉ่อย มีชื่อเรียกอีกชื่อว่า เพลงไต้เป้ เนื่องจากพ่อเพลงฉ่อย ยุคแรกชื่อ ตาเป้
มีมายมา เป็นภรรยา เริ่มแรกเพลงฉ่อย หรือเพลงเป้ เป็นที่นิยมในแถบจังหวัดฉะเชิงเทรา และ
จังหวัดใกล้เคียง ประมาณก่อนยุค พ.ศ.2437 เป็นต้นมา ส่วนครูเพลงฉ่อย ยุคแรกเริ่มก็มี
ครูเปลี่ยน – ครูเป้ – ครูฉิม – ครูศรี – ครูบุญมา – ครูบุญมี ครูเพลงเหล่านี้มีแค่ชื่อ และตำนาน
ส่วนประวัติไม่มีเลย เพลงฉ่อย นี้ปรับปรุงและดัดแปลงมาจาก เพลงโคราช – เพลงเรือ และเพลง
ปรบไ้ เป็นต้น ก็สาเหตุเนื่องจาก เวลาปรบมือเป็นจังหวัดเพลงปรบไ้ ร้องบทไหว้ครูและเกริ่น
อย่างเพลงโคราช ใช้กลอนก็ใช้คล้ายกับเพลงเรือ แต่อย่างไรเพลงฉ่อย ก็น่าจะอยู่ในยุคต้นสมัย
รัชกาลที่ 5

โคลงของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์ มีว่าดังนี้

บางคนเล่นเรื่องร้อง	ซึบขาน
แพนขลุ่ยซอประสาน	แอ้วซู้
อย่างตำซัซขทาน	โทนฉิ่ง กรับนา
วิเล่นตามตมรู้	ดอกสร้อยเพลงสวรรค์
ปรบไ้ครั้งท่อนทั้ง	สั้กวา
ร้องยักล้านานา	ปลอบพ้อ
แก้ไ้ตตอบไปมา	ไม่สุด ลิ่นเอย
ฮอดแอดอ้อยอิงจ้อ	จากแล้วพายตาม

นอกจากนี้แล้วเพลงฉ่อย ยังมีชื่ออื่นอีก “ฝ้ายเหนือ” อาจหมายถึงจังหวัดทางล่าง เช่น
จังหวัดอุทัยธานี – จังหวัดนครสวรรค์ – จังหวัดอ่างทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น

ส่วนคำว่า “เพลงตะขาบ” (ต้นฉบับเดิมใช้ ข.ขวด) คนเพลงเก่าๆ เรียกเพลง..วง.. เพราะ
ของเดิมเป็นวง เล่นกับลานดิน เนื่องจากสมัยนั้นไม่มีเวที ดังกับปัจจุบันนี้ ส่วนบางคนก็
เรียกว่า “เพลงฉ่า” เพราะเวลาขับเพลง เอ้อชา เอ้อชา ชาฉ่าชา หนอยแม่ เลยเรียกติดกัน จน
ปัจจุบันคนก็ยังเอามาร้อง เล่นกันส่วนมากเป็นท่อนนี้ ชาวโพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี ก็
เรียกศัพท์บัญญัติแปลกๆ พิสดารอีกว่า “เพลงทอดมัน”

เอกลักษณ์เพลงฉ่อยบางส่วน

- ทางจังหวัดอุทัยธานี – จังหวัดนครสวรรค์ รับเพลงว่า เอ้อชา เอ้อชา เอ้อชา ฉ่าชา
- ส่วนทางจังหวัดอยุธยา – จังหวัดอ่างทอง – จังหวัดสุพรรณบุรี รับเพลงว่า เอ้อชา ชา
ชาฉ่าชา

- ส่วนทางใต้ จังหวัดกรุงเทพมหานคร – จังหวัดราชบุรี รับเพลงว่า เอ้อชา ซา ซาซ่าซา หนอยแม่

เพลงฉ่อย เป็นเพลงที่เข้าใจว่าสืบเนื่องมาจากเพลงโคราชและเพลงปรบไก่อ เพลงฉ่อยนี้ใช้กลอนอย่างเพลงโคราช เป็นบทไหว้ครูและเกริ่น ตอนว่าแก้กันใช้กลอนหัวเดียวอย่างกลอนเพลงเรือ ใช้การปรบมืออย่างเพลงปรบไก่อเป็นเครื่องประกอบจังหวะ

ตัวอย่างบทว่าแก้กัน

พี่ได้มาพบปะสมพักตร์	ในอารมณ์นี้รักนึกใคร่
ไฉ่ว่าตัวน้องแม่ทองคำ	น่าชมคมขำนี้กระไร
เชิญสนทนาร่วมพาที	จะขอฝากไมตรีนางใน
อย่ามัวสะเทิ้นเมินหนี	ขอจงฟังคำพี่กล่าวไซ
ไฉ่แม่ฝรั่งข้างรั้ว	แม่จะสุกค้ำขั้วคอยใคร

การว่าเพลงฉ่อย นอกจากจะแก้กันตามปรกติยังแยกแยะผูกเป็นเรื่องออกไปตามแต่จะสมมติขึ้น เพื่อให้มีทางใช้วาทศิลป์ได้พอใจผู้ฟัง เช่น สู่ขอ ลักหาพานี่ ดีหมากผัว และชิงชู้ เป็นต้น ในตอนว่าเพลงชุดลักหาพานี่ อาจจะมีการชมป่า ชมดวงอาทิตย์ แห่ทำนองเทศน์เข้ามาช่วยก็ได้ ทำให้ผู้ฟังออกกรสยิ่งขึ้นหรืออาจจะร้องพลิกเพลงเป็นสำเนียงลาวบ้าง ทำนองพุทธโฆษาโล่สำเภาบ้าง สังขารบ้าน เป็นต้น

ยกตัวอย่างเพลงฉ่อย

- เพลง กับข้าวเพชรฆาต
- ขับร้องโดย ขวัญจิต ศรีประจันต์ (ศิลปินแห่งชาติ)
- คำร้อง – ทำนอง จิว พิจิตร
- ดัดแปลงมาจากเพลงฉ่อยประยุกต์ ตำบลวังน้ำซับ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี
- วันนี้เป็นวันเกิด กินเลี้ยงกันเกิดสนุกกันดี น้องทำอาหารต้องการเลี้ยงพี่ กับข้าววันนี้อร่อยถึงใจ ... (ดนตรี)

เอ๋ย...เรื่องฝีมือทำกับข้าว	คนเขาเลื่องลือกันทั้งเหนือใต้ใครไม่เท่าฉัน
วันนี้รวมกลุ่ม กันทั้งหนุ่มสาว	ทั้งอาหารหวานคาว ทำไว้
ไม่ต้องลงขันกินกันเกิด	วันนี้เป็นงานวันเกิดหนอไม่เป็นไร
ขอเชิญลิ้มรสเข้ามาทดลอง	ว่าฝีมือของน้องเด็ดแค่ไหน
ผัดเผ็ดแมวตำตำยำข้าง	เฮ้ยแกงจืดเนื้อค่างกับกอไผ่
คู่นี้ค่างคกจิ้งจกปิ้ง	ทั้งตุ๋กแกผักขิงลึงยัดไส้

ข้อนี้ผิดพะเนางชะแลงเบรี่ยวหวาน กระบองทอดมัน หัวหวานชุบไข่
 ชุบไข่ ใส่ลูกกระเบิดใส่ใบบัวบก สะระหมันมีดพก ห่อหมกปั้นใหญ่
ประวัติความเป็นมาของเพลงฉ่อยพื้นบ้านวังฆาต

สำนักงานสภาวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร ร่วมกับวัฒนธรรมอำเภอคลองขลุง สภาวัฒนธรรมตำบลวังฆาต และศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนตำบลวังฆาต (2553) กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของเพลงฉ่อยของตำบลวังฆาตไว้ว่า ไม่ปรากฏแน่ชัดว่ามีการเริ่มเล่นตั้งแต่เมื่อไร ข้อมูลที่ได้มาจะเป็นการสัมภาษณ์จากศิลปินพื้นบ้าน ผู้แสดงอาวูโสที่เล่าต่อๆ กันมา ซึ่งก็ยังไม่มีการบันทึกที่ชัดเจน พอสรุปได้ว่าการเล่นเพลงฉ่อยของตำบลวังฆาตนั้น นิยมเล่นกันในช่วงเทศกาลต่างๆ เช่น เทศกาลปีใหม่ ตรุษสงกรานต์ ที่ในงานประเพณีต่างๆ ที่แสดงออกถึงความสนุกสนานก็จะนำเอาเพลงฉ่อยมาเล่นกัน เนื้อเพลงที่ร้องก็จะเป็นบทร้องที่จดจำไว้และร้องสืบต่อกันมาหรือไม่ก็แต่งเนื้อร้องขึ้นเองบ้างเพื่อให้เข้ากับเทศกาลนั้นๆ

จากนั้นได้สัมภาษณ์ คุณเหรียญ นาคนาม ศิลปินพื้นบ้านเพลงฉ่อย วัย 85 ปี ของหมู่บ้านวังฆาต ตำบลวังฆาต อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร ได้เล่าให้ฟังว่า ได้หัดร้องรำเพลงฉ่อยมาตั้งแต่สมัยหนุ่มๆ กับเพื่อนหนุ่มสาวในละแวกนั้นจะนิยมร้องเพลงฉ่อยกันมาก เนื้อร้องส่วนใหญ่ก็จะเป็นการค้นเอาเองหรือไม่ก็จำเอาจากบทร้องเก่าๆ ก็มีเพลงหลายๆ เพลงมาประกอบกัน เช่น เพลงชิงพุ่ม เพลงชมปลา มาร้องประกอบเพลงฉ่อย และได้มีการบันทึกไว้ให้ลูกหลานได้ฝึกร้องกันต่อๆ มาเป็นระยะๆ ที่มีผู้สนใจ และทางศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนได้รื้อฟื้นขึ้นมาเพื่อสอนให้คนรุ่นหลังได้รู้จักเพลงฉ่อย และการร้องเพลงฉ่อยกันขึ้น แต่บางที่ท่วงทำนองก็อาจเปลี่ยนไปบ้างตามลักษณะของสำเนียงพื้นบ้านนั้นๆ

บ้านวังฆาต เป็นชุมชนโบราณ ที่มีการอาศัยหลายชั่วอายุคน การแสดงเพลงฉ่อยบ้านวังฆาตเป็นศิลปะการแสดง ที่สืบทอดมาจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่งและได้หายจากชุมชนบ้านวังฆาตไปประมาณ 40-50 ปี เนื่องจาก พ่อเพลงต้นกำเนิดของเพลงฉ่อย คือ พ่อร่อน มีชัย ได้ฝึกสอนให้ชาวบ้านวังฆาตมีพ่อเพลง ชื่อ **พ่อเหรียญ นาคนาม พ่อบุญส่ง มีชัย** แม่เพลงชื่อ **แม่เจดีย์ อัมพฤกษ์** ได้มีการฟื้นฟูขึ้นอีกครั้ง โดยนาย **ฟุ้ง ปานสุด** ประธานศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนตำบลวังฆาต ในปี 2547 พบว่า การร้องเพลงฉ่อยบ้านวังฆาตยังคงมีการเล่นหลงเหลืออยู่ โดยลูกหลานสาย **พ่อร่อน มีชัย** แต่ไม่ได้ออกแสดงจะร้องกันในช่วงมาพบกันทำงาน หรือมีกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ก็จะร้องเพลงฉ่อยกันเพื่อความสนุกสนานคลายความเหน็ดเหนื่อยจากการปฏิบัติงาน ต่อมาได้มีการรวมกลุ่มขึ้นมา โดยมี **นายสกุล ตะปินตา** เป็นหัวหน้าทีมหรือหัวหน้าคณะ เพลงฉ่อยบ้านวังฆาต

คณะเพลงช้อยบ้านวังแฉม มีประมาณ 12 คน ที่ได้มีการฝึกหัดเพลงช้อยสืบทอดมาจากครูเพลงในอดีต

ปัจจุบันได้มีการรวมกลุ่มกัน โดยมีนายสกุล ต๊ะปินตา เป็นหัวหน้าคณะ (คอ 1) นางเจลิยว อัมพฤกษ์ (คอ 2) ได้มีการฝึกซ้อมร้องเพลงช้อย โดยนำเนื้อเพลงเก่ามาร่วมกัน โดยการรวบรวมและแต่งเนื้อร้อง สามารถจะรวบรวมและแต่งเนื้อร้องกันได้ 3 คน ประกอบด้วยนางบัวลอย ชูพินิจ นางหนูนา ปราณี และนายสมาน ศรีรัตน์ ส่วนใหญ่จะรวมตัวกันฝึกร้อง และซ้อมกันแสดงกันที่วัดจันทาราม จะซ้อมกันจริงจังกันต่อเมื่อมีผู้ว่าจ้างหรือจะต้องไปแสดงที่ใด เพื่อความคล่องตัว ในการเล่น ใหม่ๆ การเล่นจะยังไม่คล่องตัว ในอดีตการเล่นเพลงช้อยจะเล่นในช่วงเทศกาลงานสงกรานต์ ปีใหม่ งานบวช ปัจจุบันการเล่นจะเล่นในช่วงเทศกาลแล้วยังไปเล่นตามสถานที่ต่างๆ ตามแต่จะมีผู้ว่าจ้าง ซึ่งการเล่นแต่ละครั้งจะได้ค่าจ้างครั้งละ 3,000 – 3,500 บาท (เจลิยวจะได้ค่าตอบแทนคนละประมาณ 100 - 200 บาท) หลังจากได้พื้นที่ฟูระยะหนึ่งได้มีหน่วยงานสถานศึกษาได้ให้ความสำคัญ ได้จ้างไปแสดงในที่ต่างๆ และสถานศึกษาได้เชิญครูเพลงไปทำการฝึกสอนตามสถานศึกษาในจังหวัดกำแพงเพชร เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร งานสาทรไทยกล้วยไข่กำแพงเพชร งานนบพระเล่นเพลง และในโอกาสต่างๆ อีกมากมาย

เพลงช้อย มีลักษณะกลอนบังคับ วรรคละ 6 - 9 คำ การโต้ตอบใช้ปฏิภาณไหวพริบเป็นสิ่งสำคัญ บทหนึ่งจะยาวเท่าใดก็ได้ เมื่อจบคู่จะร้องรับพร้อมกันว่า ซา ซัด ซา ฉาด ซา หนอยแม่ เพลงช้อยบางที่เรียกว่า เพลงวง เพราะเวลาเล่นต้องยืนล้อมวงเล่น พ่อเพลงที่ยืนถัดมาเรียก คอสอง คอสาม ตามลำดับ เวลาเล่นขยับเท้าเดินช้าๆ หมุนไปรอบๆ และเมื่อเวลาเริ่มต้นใหม่ก็จะมีกรขึ้นต้น โองโรงไว ละโธ โง้งโง้ย และลูกคู่จะปรบมือให้จังหวะ

ซึ่งในปัจจุบันนี้ นายสกุล ต๊ะปินตา หนึ่งในคณะเพลงช้อยที่บ้านวังแฉม ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการร้องเพลงช้อยในปัจจุบันอย่างดีเยี่ยมและยังมีแนวคิดในการแต่งเนื้อร้องเพลงช้อยอีกด้วย โดยได้ดัดแปลงเนื้อร้องเพลงช้อยให้เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบัน หรือสถานการณ์ว่างงานแต่งงาน แสดงเรื่องอะไร งานนั้นมีจุดประสงค์อย่างไร ก็จะนำสถานการณ์ในงานนั้นๆ มาผูกเรื่องและแต่งเป็นบทร้องเพลงช้อยขึ้นมาฝึกซ้อมกัน แต่ที่ยึดทำนองและจังหวะของเพลงช้อยเดิมอยู่ ทำให้ผู้มาเข้าชมไม่เกิดความเบื่อหน่าย เกิดความสนุกสนานกับบทร้องในสถานการณ์นั้นๆ ได้เป็นอย่างดี เช่น กลอนวันพ่อ วันแม่ กลอนอนุรักษ์ธรรมชาติของจังหวัดกำแพงเพชร กลอนท่องเที่ยวของจังหวัดกำแพงเพชร และกลอนคำขวัญจังหวัดกำแพงเพชร เป็นต้น ในที่นี้ผู้ดำเนินการศึกษาได้นำกลอนคำขวัญของจังหวัดกำแพงเพชรที่ว่า “**กรุพระเครื่อง**

เมืองคนแกร่ง ศิลาลงใหญ่ กล้วยไขหวาน น้ำมันลานกระบือ เลื่องลือมรดกโลก” มาผูก
เป็นบทกลอนแต่งเป็นเนื้อร้องเพลงฉ่อย นำเสนอให้หลักสูตรฝึกอบรมสืบสานตำนานเพลงฉ่อย
พื้นบ้านวังแฉม ครั้งนี้ด้วย

ขั้นตอนการเล่นเพลงฉ่อยบ้านวังแฉม

1. ไหว้ครู
2. ร้องส่งหน้าพาทย์
3. เพลงปลุกปลอบ
4. จำเข็ดฉิ่งฉอม
5. ร้องเพลงชม
6. ร้องเพลงรับ
7. เพลงตีบ/เพลงแก้
8. เข้าเรื่อง
9. รำวง
10. เพลงลาครู

การไหว้ครู

ในการละเล่นเพลงฉ่อยบ้านวังแฉมเป็นสิ่งสำคัญผู้เล่นจะต้องทำการไหว้ครูก่อนแสดง
เพื่อเป็นการระลึกถึง ครู-อาจารย์ เป็นการสร้างขวัญ กำลังใจแก่ผู้เล่น องค์ประกอบของการไหว้ครู
ประกอบด้วย

พานครูเพลงฉ่อย

1. เหล้า	1	ขวด
2. ดอกไม้	3	สี
3. บุหรี่	1	ซอง
4. เงิน	39	บาท
5. กล้วย	1	แหวน
6. เทียน	1	ดอก

ขั้นตอนการไหว้ครู

- ผู้แสดงนั่งล้อมวง เครื่องไหว้ครูอยู่ตรงกลาง
- จุดธูป คนละ 3 ดอก
- รินเหล้าขาวใส่แล้วครึ่งแก้ว
- จุดเทียน

- นักแสดงทุกคนไหว้ครูยกมือขึ้นสาธุ

**“สาธุ ครูบาอาจารย์ 32 ครูจงมาช่วยลูกให้ร้อง ให้รำ ให้คล้องแคล้วอย่าได้
ข้องขัดเลย”**

- ปักธูปไว้ในกระถางธูป
- ผู้นำยกพานดอกไม้ขึ้นไหว้ครู พร้อมร้องบทกลอน
- ทุกคนร้องรับบทกลอน
- ทุกคนลุกขึ้นยืนรำเป็นวงกลม
- พร้อมตลบมือให้จังหวะสลับกันไป

บทไหว้ครู

เอ็ง เอง เอ็ง เงย...สาธุ สาธุ สะลึบนิ้วพรม กอระกมขึ้นเหนือเศศ ลูกจะไหว้ครูเทวัน
ขึ้นเทเวศ ทั้งครูเทพไท และไพรวลัย ลูกจะไหว้ครูพักอักษร ต่อมาแนะนำกลอนช่วยกัน เอ็ง เอง เอ็ง
เอย เอ้ย

ไหว้ครูพักอักษร (ซ้ำ) ให้มาช่วยแนะนำกลอน ช่วยกัน เอย เออ เอง เอย ไหว้ครูพระ
ชัดซ้ำ ฉัดซา หน้อยแม่ ลูกจะไหว้ครูโชน โชนโชนละคร ลูกจะไหว้ครู ครึ่งทรกาวะนัย ลูกจะไหว้
ครูโชนชาติปีชะวา ขอให้มาต้นปัญญาลูกไว้ เอ ซ้ำ ชัด ซา ชะ ฉ่า ซา หน้อยแม่

เอ็งเออเอ็งเอ้ย ลูกจะไหว้ครูบิดร มารดา ท่านได้เลี้ยงเรามาจนทั่ว **ลูกจะยกครู
พระแม่เจ้า เอาไว้บนเกล้า ของตัวหะเออ เอ้อ เออ เอยไว้ (ซ้ำ) เอ้ ซา ชัด ซา ซา ชะ ฉ่า
ซา (ซ้ำ)**

เอ็งเออเอ็งเอ้ย **คนต้นหยุดร้องให้คนสอง (ซ้ำ)** เอ้ย ขึ้นสักคำจะเป็นไร เอย เอ้ย ซา
เจ้า เอย เอ้ย เออ หะเอย เอ้า ฉ่า ชะ ฉ่า ฉา ซ่า ชะ ฉา ฉา ฉา

เอ้อ เอ้อ เออ เอ้อ ฮ. เอ็ง เอ้ย,สาธุ มือของลูกสับนิ้วยกขึ้นวางหว่างคิ้วต่างรูปเทียน
ทอง เอ้อ ฮะ เออ เอ้อ เอ็ง เอย เอย ฮ. เอ้ย (ไหว้)

(ลูกคู่รับ)

มือลูกสับนิ้ว มือลูก เอ็ง เอย สิบนิ้ว ยกขึ้นวางหว่างคิ้ว ต่างรูปเทียนทอง เอ้อ เอ้ย (ไหว้)

ลูกจะไหว้คุณครูเพชรฉลุภัณฑ์ พร้อมทั้งครูบรรยาย ลูกจะไหว้ครูโชน โชนก็ละคร ก็ให้มา
นั่งบนกลอนลูกไป

ขอเชิญแม่พิมพ์ แม่คนรู้ก็ให้มานั่งเป็นครูลูกไว้ ให้มานั่งชี้คอบต่อปัญญา เสียเมื่อลูกจะว่า
เพลงไป ขอให้จับมือว่า จับป่าสอน ขอให้แนะนำเป็นกลอนเพลงไว้ ลูกว่าอะไรขออย่าให้ผิด **ให้ลูกว่า
เหมือนกับริตาไม้ (ซ้ำ)** แต่พอไหว้ครูเสร็จสรรพ ลูกจะขอค่านับครูไทย ขอให้พวกผู้ชายนั้นเป็น
รองลงมาอยู่ใต้ท้องกะเอยใด (เอ้ยซาเจ้าเอย เออเออเฮยเอย ซาชะซาซาซ้ำ ซะซาซาซาซา)

องค์ประกอบของเพลงฉ่อย

การแต่งกาย

ผู้แสดงชาย สวมเสื้อคอกลมแขนสั้นลายดอกสีสด นุ่งโจงกระเบนพื้นทับ ชายเสื้อคาดทับด้วยผ้าขาวม้าที่เอว นิยมปะแป้งให้หน้าขาวเป็นลายอาจจะสวมเครื่องประดับบ้าง เช่น สร้อยคอห้อยพระเครื่อง

ผู้แสดงหญิง สวมเสื้อคอกลมแขนสั้นดอกสีสด นุ่งโจงกระเบนพื้นหรือลายดอกก็ได้ ทับชายเสื้อคาดทับด้วยผ้าสไบ บางทีก็เอาสไบคาดไหล่ด้วย สวมเครื่องประดับแล้วแต่ความเหมาะสม

บทร้องเพลงฉ่อยพื้นบ้านวังแขม

บทร้องมักเป็นเพลงที่มีเนื้อร้องง่ายๆ เนื้อหาของบทร้องมีหลายลักษณะ ได้แก่ เกี่ยวพารา สีชา - หญิง บทปลุกใจให้รักชาติ ชมธรรมชาติและสัตว์ ชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ หรือแต่งตามงานเทศกาลต่างๆ ที่จัดขึ้น เช่น ปีใหม่ สงกรานต์ หรือคำขวัญของจังหวัด เป็นต้น เป็นการนำธรรมชาติ ใกล้ตัวมาสร้างสรรค์ขึ้น ไม่พิถีพิถันการใช้ถ้อยคำ แต่ละบมีเนื้อร้องค่อนข้างสั้น และร้องซ้ำๆ กัน ในแต่ละวรรค ทำให้จำง่าย มีบทเพลงใหม่ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา ดังตัวอย่างบทร้อง

ความพึงพอใจ

ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ หรือความพอใจ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า "Satisfaction" ได้มีผู้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้หลายความหมาย ดังนี้

วีรศักดิ์ คงจันทร์ (2550, หน้า 25 อ้างอิงใน กิติมา ปรีดีดีลก 2524, หน้า 278-279) ได้รวบรวมความหมายของความพึงพอใจในการทำงาน ดังนี้

1. ความพึงพอใจในการทำงานตามแนวคิดของคาร์เตอร์ (Carter) หมายถึง คุณภาพสภาพหรือระดับความพึงพอใจของบุคคล ซึ่งเป็นผลมาจากความสนใจ และทัศนคติของบุคคลที่มีต่อคุณภาพและสภาพของงานนั้นๆ
2. ความพึงพอใจในการทำงานตามแนวคิดของเบนจามิน (Benjamin) หมายถึง ความรู้สึกที่มีความสุข เมื่อได้รับผลสำเร็จตามมุ่งหมาย ความต้องการ หรือแรงจูงใจ
3. ความพึงพอใจในการทำงานตามแนวคิดของ เอิร์นเนสท์ (Emest) และโจเซฟ (Joseph) หมายถึง สภาพความต้องการต่างๆ ที่เกิดจากการปฏิบัติหน้าที่การงานแล้วได้รับการตอบสนอง

4. ความพึงพอใจตามแนวคิดของ จอร์จ (George) และเลโอนาร์ด (Leomard) หมายถึง ความรู้สึกพอใจในงานที่ทำและเต็มที่ปฏิบัติงานนั้นให้บรรลุวัตถุประสงค์

จรรยาพร บ่อบุญมี และคณะ (2544) ให้ความหมายของคำว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความต้องการของบุคลากรในองค์กร บางคนอาจพอใจเนื่องมาจากผลงานที่สำเร็จบางคนอาจพอใจเพราะลักษณะการปฏิบัติงาน แต่บางคนอาจพอใจเพราะเพื่อนร่วมงาน รวมทั้งหมายถึง สภาพสภาวะของจิตใจที่ปราศจากความเครียดนี้ เพราะธรรมชาติมนุษย์นั้นมีความต้องการ ถ้าความต้องการนั้นได้รับการตอบสนองทั้งหมด หรือบางส่วนความเครียดจะน้อยลง ความพึงพอใจจะเกิดขึ้นและในทางกลับกัน ถ้าความต้องการนั้นไม่ได้รับการตอบสนองความเครียดและความไม่พึงพอใจจะเกิดขึ้น

Price and Muller (1986, p. 215) ให้ทัศนคติว่าความพึงพอใจในงาน คือ ระดับความรู้สึกในทางบวกหรือในทางที่ดีของพนักงานหรือลูกจ้างต่องาน

สุพัทธรา คำพิมพ์ (2547) ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดในด้านที่ดี ที่ได้รับการตอบสนองความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล

อุทัย หิรัญโต (2533, หน้า 272 อ้างอิงใน นราศรี, 2544, หน้า 28) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า “ความพึงพอใจเป็นสิ่งที่ทำให้ทุกคนเกิดความสุขความสบายใจเนื่องจากสามารถตอบสนองความต้องการของเขา ทำให้เขาเกิดความสุข”

นฤมล มีชัย (2535, หน้า 15) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกหรือเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่และความรับผิดชอบนั้นๆ ด้วยใจรัก มีความกระตือรือร้นในการทำงาน พยายามตั้งใจทำงานให้บรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพสูงสุด มีความสุขกับการทำงาน รวมถึงมีความพอใจเมื่องานนั้นได้รับผลประโยชน์ตอบแทน

จากการศึกษาเอกสารสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกและความต้องการด้านดีของบุคลากรที่มีต่อสิ่งที่ตนกระทำหรือปฏิบัติ

แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

แสงสุรีย์ สิกกิจ (2546) ได้กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานไว้ ดังนี้ “การที่ผู้ปฏิบัติงานจะมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ปฏิบัติว่า ได้รับความตอบสนองมากน้อยเพียงใด หากได้รับการตอบสนองมากจะมีความตั้งใจในการปฏิบัติงานอย่างเต็มศักยภาพ หากได้รับการตอบสนองน้อยความตั้งใจในการปฏิบัติงานจะลดน้อยลง สิ่งเหล่านี้คือ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งบุคคลย่อมมีความต้องการแตกต่างกัน โดยไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่างๆ ที่ปฏิบัติงาน”

ความหมายของความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

แสงสุรีย์ สิปกิจ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2541 อ้างอิงใน แสงสุรีย์ สิปกิจ, 2546) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจในการปฏิบัติงานว่า จะเป็นไปได้ในเรื่องของความรู้สึกของคน หรือจะรวมไปถึงทัศนคติที่ดีของบุคคลที่มีต่องาน การตอบสนองความต้องการในการที่จะปฏิบัติงานพยายามที่จะสละเวลา หรือพยายามทุ่มเทร่างกายแรงใจและสติปัญญาให้แก่การทำงานนั้นมาก บุคคลที่มีความต้องการพึงพอใจในการทำงานมาก หรือน้อยนั้นจะขึ้นอยู่กับความต้องการของบุคคลในการทำงาน โดยองค์ประกอบหรือปัจจัยหรือสิ่งที่เป็นสิ่งจูงใจจะมีควบคู่กันซึ่งประกอบอยู่ในงาน

จากการศึกษาเอกสารสรุปได้ว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานนั้นเป็นความรู้สึกและทัศนคติของบุคคลในการปฏิบัติงานให้กับหน่วยงานหรือองค์การนั้นๆ ถ้าหากได้รับการตอบสนองมากก็จะปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ หากได้รับการตอบสนองน้อย ความตั้งใจในการปฏิบัติงานก็น้อยลงไปด้วยสิ่งเหล่านี้คือปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของแต่ละบุคคล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พัชรี ใจชอบ (2545) การพัฒนาแผนการสอนเรื่อง จำเชิงกระต๊อบข้าว วิชาดนตรี นาฏศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า แผนการสอนเรื่อง จำเชิงกระต๊อบข้าว มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการจำเชิงกระต๊อบข้าว คิดเป็นร้อยละ 88.80 โดยมีผู้สอนเกณฑ์ร้อยละ 80 ที่ตั้งไว้ คิดเป็นร้อยละ 80.95 มีทักษะการฝึกจำเชิงกระต๊อบข้าวคิดเป็นร้อยละ 92.95 ส่วนทักษะการแสดงจำเชิงกระต๊อบข้าวคิดเป็นร้อยละ 94.50 และมีเจตคติต่อการจำเชิงกระต๊อบข้าว โดยภาพรวมและเป็นรายด้าน 2 ด้าน คือ ด้านองค์ประกอบของการจำเชิงกระต๊อบข้าว และด้านคุณค่าของการจำเชิงกระต๊อบข้าวอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ส่วนด้านลักษณะของการจำเชิงกระต๊อบข้าว มีเจตคติอยู่ในระดับเห็นด้วย

รจนา สุนทรานนท์ (2547) การอนุรักษ์การแสดงพื้นบ้าน จังหวัดปทุมธานี พบว่าการแสดงพื้นบ้านปทุมธานี มีเอกลักษณ์เฉพาะที่บ่งบอกค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณีที่มีความเรียบง่ายไม่ว่าจะเป็นลีลา ท่ารำ การร้อง หรือการละเล่นจะมีลักษณะเป็นกลอนสด เกี่ยวพาราสิระหว่างชาย หญิง ด้วยปฏิญาณและไหวพริบของพ่อเพลงและแม่เพลง และมีลูกคู่ร้องรับ ตบมือให้จังหวะ การแสดงจึงบ่งบอกความเป็นศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในประเด็นต่างๆ

บุปผา สันตวา และคณะ (2549) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เรื่อง การทำข้าวแต๋น ธัญพืช พบว่า ขั้นตอนการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมได้เอกสารหลักสูตรฝึกอบรมซึ่งประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ โครงสร้างหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้ กิจกรรมฝึกอบรม สื่อการ

เรียนรู้ การวัดและประเมินผลและเกณฑ์การผ่านการฝึกอบรม เอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ คู่มือสำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรม คู่มือสำหรับผู้ให้การฝึกอบรม มีความเหมาะสมและสอดคล้องสัมพันธ์กัน ผลการวัดผลสัมฤทธิ์ผู้เข้ารับการฝึกอบรมผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 75.15 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ร้อยละ 70 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

ดารารัตน์ ทำแก้ว และคณะ (2550) การพัฒนากิจกรรมค่ายคณิตศาสตร์เพื่อเสริมสร้างทักษะกระบวนการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดอุทัยธานี พบว่า การพัฒนากิจกรรมค่ายคณิตศาสตร์มีประสิทธิภาพ 77.59/75.98 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้และนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมค่ายคณิตศาสตร์มีทักษะกระบวนการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมค่ายคณิตศาสตร์และความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อค่ายคณิตศาสตร์ โดยภาพรวมนักเรียนมีความคิดเห็นและมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้ศึกษาค้นคว้าได้นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพลงช้อยพื้นบ้านวังแวม อำเภอคลองขลุง ของจังหวัดกำแพงเพชร ด้วยกิจกรรมฝึกอบรมเพื่อทดลองใช้และประเมินคุณภาพของหลักสูตรฝึกอบรมการร้องเพลงช้อยพื้นบ้านวังแวมตามลำดับขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรในรูปแบบของการฝึกอบรม การประเมินหลักสูตรฝึกอบรม โดยการประเมินความพึงพอใจและประเมินทักษะการปฏิบัติตามแบบประเมินที่ผู้ศึกษาค้นคว้าสร้างขึ้น นอกจากนี้ การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ผู้ศึกษาค้นคว้าพบว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วย ขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นและความต้องการการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม และขั้นตอนที่ 4 การประเมินความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม